

SRINIDHI EXCELLENCE

గుడివాడ,

కృష్ణా జిల్లా ph : 7207386352, 9912954991

విజయంకన్నా దానికోసం చేసే ప్రయత్నం

చాలా గొప్పది

మీ ప్రయత్నాన్ని మాత్రం ఆపొద్దు మిత్రమా!

క్ర.సం	పాఠం	ప్రక్రియ	ఇతివృత్తం	కవి / రచయిత	మాసం	పుట
			పద్యభాగం			
1.	ధర్మబోధ	ప్రాచీన పద్యం	కుటుంబ సంబంధాలు	నన్నయభట్టు	జూన్	02
2.	చైతన్యం	గేయ కవిత	సామాజిక బాధ్యత	తాపీ ధర్మారావు	జూలై	17
3.	హరివిల్లు	వర్ణన	ప్రకృతి	వివిధ కవులు	ఆగస్టు	29
4.	ఆత్మకథ	వచన కవిత	స్వయంకృషి	ఎండ్లూరి సుధాకర్	సెప్టెంబర్	45
5.	స్నేహం	ప్రాచీన పద్యం	వ్యక్తిత్వ వికాసం	వివిధ కవులు	అక్టోబర్	58
6.	తీర్పు	ఆధునిక పద్యం	పరోపకారం	జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి	నవంబర్	73
7.	మాటమహిమ	ఆధునిక పద్యం	జీవన విధానం	కొలకలూరి స్వరూపరాణి	ఫిబ్రవరి	88
			గద్యభాగం			
1.	ఇల్లలకగానే	కథానిక	స్త్రీ చైతన్యం	పి.సత్యవతి	జూలై	103
2.	రంగస్థలం	వ్యాసం	సంస్కృతి	తనికెళ్ళ భరణి	ఆగస్టు	113
3.	ప్రియమైన నాన్నకు లేఖ	లేఖ	మానవసంబంధాలు	పింగళి బాలాదేవి	సెప్టెంబర్	128
4.	ఆశావాది	ముఖాముఖి	సాహితీ జీవనం	ఆశావాది ప్రకాశరావు	అక్టోబర్	141
5.	ఏ దేశమేగినా	యాత్రాసాహిత్యం	దేశభక్తి	ఊటుకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మ	డిసెంబర్	154
6.	నా చదువు	స్వీయచరిత్ర	స్ఫూర్తి	శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	జనవరి	168
7.	ఆకుపచ్చశోకం	పర్యావరణ కవిత్వం	పర్యావరణం	దేవిడ్ లివింగ్స్టన్	ఫిబ్రవరి	183

ధర్మ బోధ

- ధర్మ బోధ పాఠ్యాంశం రచయిత...నన్నయ భట్టు
- ధర్మ బోధ పాఠ్యాంశం ప్రక్రియ .....ప్రాచీన పద్యం
- ధర్మబోధ పాఠ్యాంశ ఇతివృత్తం ...కుటుంబ సంబంధాల గురించి తెలియజేయడం
- ధర్మ బోధ పాఠ్యాంశంలో భాగంగా దీవెన అనే పద్యం రచించినది...దంతుర్తి శర్మ
- **ఉద్దేశం:**
  - మానవులు చేసే ప్రతి పనికి, ప్రతి సంకల్పానికి వారి అంతరాత్మ అసలైన సాక్షి..అంతరాత్మను చంపుకుంటే మనిషి తనను తాను వంచించుకున్నట్లు అవుతుంది
  - గృహస్థ ధర్మాన్ని, సంతాన ప్రాధాన్యాన్ని, సత్యం గొప్పతనాన్ని గురించి చెప్పడమే ఈ పాఠ్యాంశం నిర్దేశం
- **నేపథ్యం:**
  - విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షి కావాలని తపస్సు చేస్తున్నాడు
  - విశ్వామిత్రుని తపస్సు భద్రం చేయడానికి దేవతలు మేనకను పంపారు. వారిద్దరికీ ఒక బాలిక జన్మించింది.
  - ఈ బాలికను శకుంత అనే జాతి పక్షులు కాపాడాయి . అందువలన ఆమెను శకుంతల అని నామకరణం చేసి పెంచుకున్నారు
  - శకుంతలకు నామకరణం చేసి పెంచుకున్నది ....కణ్వ మహాముని
  - ఒకరోజు దుష్కంతుడు వేట కోసం వెళ్తూ కణ్వ మహాముని ఆశ్రమం దగ్గర ఆగాడు
  - శకుంతలను చూసి ఆమెను గాంధర్వ వివాహాన్ని చేసుకుని రాజ్యానికి వెళ్ళిపోయాడు
  - శకుంతల దుష్కంతులకు భరతుడు జన్మించాడు
  - తల్లి ,బిడ్డలను కణ్వ మహర్షి అత్తవారింటికి పంపించాడు. నిండుకొలువులో దుష్కంతుడు ఆమెను తిరస్కరించాడు
  - దుష్కంతుడు మాటలు విని కలత చెందిన శకుంతల రాజుకు ధర్మబోధ చేయడమే ఈ పాఠ్యాంశం ఉద్దేశం
- **ప్రాచీన పద్యం:**
  - ఇతిహాసం అనే పదానికి ఈ విధంగా జరిగింది అని అర్థము .ఇతిహాసంలో కథకు అధిక ప్రాధాన్యం ఉంటుంది.
  - రామాయణ మహాభారతములను ఇతిహాసాలు అంటారు
  - ఇతిహాసంలోని మూల కథను తీసుకొని వర్ణనలతో ,చందో బద్ధంగా పద్యాల రూపంలో కావ్యంగా మలచి రాయడమే ఇతిహాస కావ్యం
  - ఈ కావ్యాలు కవి ప్రతిభ, విశేషాలను వెల్లడిస్తాయి
  - అద్భుత కథా గమనంతో పాఠకుల మనసుల్లో చెరగని ముద్రను వేస్తాయి

• **కవి పరిచయం:**

- నన్నయ్య 11వ శతాబ్దానికి చెందిన కవి
- రాజమహేంద్రవరాన్ని రాజధానిగా చేసుకుని ఆంధ్ర దేశాన్ని పరిపాలించిన తూర్పు చాళుక్య రాజు రాజరాజ నరేంద్రని ఆస్థాన కవి
- వేద వ్యాసుడు సంస్కృతంలో రచించిన మహాభారతాన్ని ఆంధ్రీకరించిన కవిత్వయంలో మొదటి వాడు
- ఆది, సభాపర్వాలను అరణ్యపర్వంలో సగభాగాన్ని ఆంధ్రీకరించాడు
- అరణ్య పర్వం లో నాలుగవ ఆశ్వాసంలో 142 వ పద్యం వరకు రచించాడు
- నన్నయ రచించిన కావ్యాలు...చాముండికా విలాసం, ఇంద్ర విజయం
- నన్నయ రచించిన వ్యాకరణ గ్రంథం...ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి
- నన్నయ బిరుదులు ...ఆదికవి, వాగను శాసనుడు
- అక్షర రమ్యత, ప్రసన్న కథా కలి తార్థయుక్తి ,నానారు చిరార్థ సూక్తి నిధిత్వం అన్నవి నన్నయ కవిత్వం లోని ప్రధాన లక్షణాలు
- అనువాద పద్ధతిలోనూ, శైలిలోనూ నన్నయ తర్వాతి కవులకు మార్గదర్శకుడయ్యాడు
- నన్నయ సమకాలీకులు.. నారాయణ భట్టు, పావులూరి మల్లన, వేములవాడ భీమకవి , మల్లియ రేచన , అధర్వనుడు
- ధర్మబోధ అనే పాఠ్యాంశం శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతంలోని ఆదిపర్వం చతుర్థా స్వాసంలోనిది

• **కవిన పదాలకు అర్థాలు:**

- ఒరులు...ఇతరులు
- ధార్మికులు.. ధర్మాత్ములు
- విమల...నిర్మలమైన
- ధర్మవు...ధర్మ దూత
- మ్రుచ్చులిత .... దొంగిలింపగా
- అవజ్ఞాన్విత.... తిరస్కార
- అతి దుర్మతికి...మిక్కిలి దుష్టుడు
- ఇహము...ఈ లోకము
- క్రియావంతుడు...కర్మలను ఆచరించేవాడు
- దాంతుండు...ఇంద్రియ నిగ్రహం గలవాడు
- ఆకారము...నిలయము

- పరిష్కంగా...కొగిలించుకోవడం వల్ల కలిగే
- ఉల్కినాద...భూపతి
- గాత్ర...శరీరాన్ని
- సారమతి...మంచి బుద్ధి గలవాడా
- ఉదార ధర్మ ప్రియ...ఉత్తమమైన ధర్మము నందు ఇష్టముగలవాడా
- దారకున్...పుత్రుడిని
- సూక్ష్మత వాక్యము...సత్య వాక్యము
- సాద్వి...ఉత్తమ ఎల్లాలు

DSC Pdfs ఉచితంగా
మన Whats app group లో
అందించబడును

WhatsApp No . 9912954991, 7207386352

- **అపరిచిత పద్యం:**
- 20వ శతాబ్దంలో తమ రచనల ద్వారా, ఆచరణ ద్వారా, సంఘ సేవ ద్వారా ఆంధ్ర జాతిని ప్రభావితం చేసిన వారిలో కళాప్రపూర్ణ చర్ల గణపతి శాస్త్రి ఒకరు
- తమ రచనలను దేశ సేవకు వినియోగించాలని 1950 వ సంవత్సరంలో ఆర్ష విజ్ఞాన పరిషత్ ను స్థాపించారు
- ఉప్పు సత్యా గ్రహం, విదేశీ వస్తు బహిష్కరణ, క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం, సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం మొదలైన వాటిలో చురుకుగా పాల్గొన్నాడు
- సర్వోదయమండలి ఉద్యమ నాయకులు వినోబాభావే అనుచరులుగా పాదయాత్ర చేసి తన ఐదు ఎకరాల భూమిని దానం చేసిన త్యాగశీలి.
- స్వతంత్ర సమరయోధుల పింఛను, ఉద్యోగ పించను వద్దంటూ నా తల్లికి సేవ చేసి డబ్బు తీసుకుంటానా ! అని ప్రశ్నించాడు
- రాత్రిపూట ఒక లాంతరు తో గ్రామాలకు వెళ్లి వయోజన విద్య, పారిశుధ్యం గురించి నేర్పి చైతన్యపరిచేవారు.

భాషాంశాలు

పదజాలం :-

అక్రింది వాక్యాలు చదివి ఎరువు రంగులో ఉన్న పదానికి అర్థం రాసి వాటిని ఉపయోగించి సాంత వాక్యాలు రాయండి .

ఉదా : కౌరవ పాండవులకు ద్రోణుడు వీలు విద్య నేర్పిన ఆచార్యుడు

ఆచార్యుడు = గురువు

సాంతవాక్యం : గురువును గౌరవించాలి

1. కరోనాసమయంలో ప్రజలు విపత్తులకు గురి అయ్యారు

జ. విపత్తు = ఆపద

సాంతవాక్యం :- ఆపదలను అధిగమించాలి

2. శకుంతల రాజుతో సూన్యత వాక్యం మేలు అన్నది.

జ. సూన్యత = సత్యము

సాంతవాక్యం :- సత్యమునే పలకాలి

3. తెలుగుపద్యం హృదయంగా ఉంటుంది.

జ. హృదయం = ఆహ్లాదకరం

సాంతవాక్యం :- ఆహ్లాదంగా మాట్లాడాలి

4. గాంధీమహాత్ముని యశస్సు దిగాంతాలకు వ్యాపించింది

జ. యశస్సు = కీర్తి

సాంతవాక్యం :- మంచి కీర్తిని సంపాదించాలి

5. వృద్ధులకు చేతి కర్ర ఊతగా ఉంటుంది

జ. ఊత = ఆసరా

సాంతవాక్యం :- తల్లిదండ్రులకు ఆసరా గా ఉండాలి

ఆ) క్రింది వాక్యాలు చదవండి. అదే అర్థం వచ్చే మరికొన్ని పదాలను గుర్తించి రాయండి. (పర్యాయపదాలు)

1. రైతులు భూమిని సాగు చేస్తారు. పాడిపంటలకు నిలయమైన వసుధ మీద ఎన్నో జీవరాసులు నివసిస్తున్నాయి. ఈ పుడమిని కాపాడుకోవడం మన బాధ్యత

జ.భూమి,వసుధ, పుడమి

2. తల్లిదండ్రులకు పిల్లలు ఆసరాగా ఉండాలి .పెద్దతనంలో పిల్లలే ఆధారం.

జ.ఆసరా,ఆధారం, అండ

3. భార్య ఇంటిని అందంగా అలంకరిస్తుంది. సతిని కళత్రం అంటారు. భార్యా పుత్రులతో ఇల్లు కళకళలాడుతూ ఉంటుంది.

జ.భార్యా,సతి,దార

4. తనయుని ఆటపాటలను సూచి తల్లిదండ్రులు మురిసిపోతారు. పుత్రుడు పున్నామ నరకం నుండి తప్పిస్తాడని నమ్ముతారు. సుతుడు జన్మించాలని పూజలు చేస్తారు. కొడుకైన కూతురైన ఒకటే అని తెలుసుకోవాలి.

జ.తనయుడు, పుత్రుడు ,సుతుడు, కొడుకు

5.ఏనుగు భూమి మీద ఉన్న చిన్న సూదిని కూడా తన తొండంతో తీస్తుంది. వెలగపండును కరి తింటుంది. మతంగము మావటి వాని మాట వింటుంది.

జ.ఏనుగు, కరి ,మతంగము

ఇ) కింది వేరు వేరు అర్థాల నిచ్చే పదాలను గుర్తించి జతపరచండి. (నానార్థాలు)

1. క్రమము, నీటి చాలు, వితరణం ,కత్తి అంచు (ఆ) అ)ఆశ

2. పుణ్యం, స్వభావం ,న్యాయం, ఆచారం ,నీతి. (ఇ) అ) ధార

3. మనవడు, అర్జునుడు (ఉ) ఇ) ధర్మం

4. దిక్కు, కోరిక ,నమ్మకం (అ)ఈ) వంశం

5. కులం, వెదురు, పిల్లనగ్రోవి (ఈ) ఉ) నరుడు

ఈ) కింది ప్రకృతిలకు - వికృతిలను ,వికృతులకు - ప్రకృతిలను రాయండి .

1. పుస్తకం 2. నీరము 3. జన్మము. 4. విద్వే

5.గృహము. 6. దివ్యే. 7. సత్యము. 8. దమ్మము

9. రేడు. 10 . కావ్యం

ప్రకృతి. - వికృతి

1. పుస్తకం. - పాత్రం
2. నీరము - నీరు
3. యజ్ఞము - జన్మము
4. విద్య - విద్వే, విద్వియ
5. గృహము. - గీము
6. దీపము - దివ్యే
7. సత్యము - సత్తెము
8. ధర్మము - ధర్మము
9. రాజు - రెడు
10. కావ్యం - కబ్బం

ఉ) కింది పదాలకు వ్యుత్పత్తిర్థాలు రాయండి .

1. పుత్రుడు - పున్నామ నరకము నుండి తప్పించువాడు - కొడుకు
2. ధర్మం - భూమిని ధరించేది - ధర్మపు
3. పతివ్రత - పతి సేవయే వ్రతముగా కలది - సౌధ్వి
4. జ్యోత్స్న - కాంతులను వెదజల్లునది - వెన్నెల

ఊ) క్రింది పదాలకు వ్యతిరేక క్రియా రూపాలు రాయండి .

1. చేసి X చేయక
2. వస్తాడు X రాడు
3. తింటే X తినకుంటే
4. వినండి X వినకండి
5. చెప్పి X చెప్పక

వ్యాకరణాంశాలు :-

సంధులు :-

అ)పిన్ని పదాలను విడదీసి, సంధి పేరు రాయండి

1. వొంతలెల్ల : వంతులు + ఎల్ల = ఉత్వ సంధి
2. క్రతువది: క్రతువు + అది = ఉత్వ సంధి
3. లేదని : లేదు + అని = ఉత్వ సంధి
4. భాషలేమిటి : భాషలు + ఏమిటి = ఉత్వ సంధి
5. పూరితంబులగు : పూరితంబులు + అగు = ఉత్వ సంధి

ఆ) క్రింది పదాలను కలిపి రాసి ,సంధి పేరు రాయండి .

1. కణ్య+ ఆశ్రమం : కణ్యాశ్రమం — సవర్ణదీర్ఘ సంధి
2. తీర్థ + అభిగమనం : తీర్థాభిగమనం - సవర్ణదీర్ఘ సంధి
3. ధర + అధినాథుడు : దరాధినాథుడు — సవర్ణదీర్ఘ సంధి
4. సభా + అసదులు : సభాసదులు — సవర్ణదీర్ఘ సంధి

సమాసాలు:

అ)క్రింది సమాస పదాలకు విగ్రహ వాక్యాలు రాసి , ఏ సమాసము రాయండి.

1. సూర్యచంద్రులు : సూర్యుడును, చంద్రుడును - ద్వంద్వ సమాసం
2. ఇహపరాలు : ఇహమును, పరమును — ద్వంద్వ సమాసం
3. రాత్రింబవళ్లు : రాత్రియును, పగలును — ద్వంద్వ సమాసం
4. శకుంతలాదుష్యంతులు : శకుంతలయును, దుష్యంతుడును — ద్వంద్వ సమాసం

అలంకారాలు.

అ)ఉపమాలంకారం : ఒక వస్తువును ప్రసిద్ధమైన మరొక వస్తువుతో పోల్చి రమ్యంగా చెబితే అది ఉపమాలంకారం. దీనితో ఉపమానం, ఉపమేయం, ఉపమావాచకం,సమాన ధర్మం అనే నాలుగు అంశాలు ఉంటాయి.

ఉపమేయం ఉపమానం ఉపమావాచకం సమాన ధర్మం

ఆమె ముఖం చంద్రబింబంవలె అందంగా ఉంది

నీ కీర్తి పాల వలె తెల్లగా ఉంది

కింది వాక్యాలలోని అలంకారాన్ని గుర్తించండి.

1. ఒకదీపంనుండిమరొకదీపంపుత్తివెలుగొందినట్లు తండ్రి రూపం పుత్రుని లో ఉంటుంది.

జ. ఇచ్చిన వాక్యంలో ఉపమాలంకారం ఉంది.

లక్షణం :- ఒక వస్తువును ప్రసిద్ధమైన మరొక వస్తువుతో పోల్చి రమ్యంగా వర్ణించి చెబితే దానిని ఉపమాలంకారం అంటారు. దీనిలో ఉపమేయం ఉపమానం ,సమాన ధర్మం ,ఉపమావాచకం అనే నాలుగు అంశాలు ఉంటాయి

ఉపమేయం:- తండ్రి కొడుకులు

ఉపమానం :- దీపాలు

సమాన ధర్మం :- పుట్టడం

ఉపమావాచకం :- అట్లు, (ఆ విధంగా)

2. ఆకాశంలో మేఘం వెండి కొండలా తెల్లగా ఉంది.

జ. ఇచ్చిన వాక్యంలో ఉపమాలంకారం ఉంది.

లక్షణం :- ఒక వస్తువును ప్రసిద్ధమైన మరొక వస్తువుతో పోల్చి రమ్యంగా వర్ణించి చెబితే దానిని ఉపమాలంకారం అంటారు. దీనిలో ఉపమేయం ఉపమానం ,సమాన ధర్మం ,ఉపమావాచకం అనే నాలుగు అంశాలు ఉంటాయి.

సమన్వయం :- మేఘాన్ని వెండికొండ తో పోల్చారు

ఉపమేయం :- మేఘం

ఉపమానం :- వెండి కొండ

సమాన ధర్మం :- తెల్లదనం

ఉపమావాచకం :- లాగా (వలె)

చందస్సు :-

కింది తరగతిలో చంపకమాల పద్య లక్షణాలను తెలుసుకున్నారు కదా! ఇప్పుడు మత్తేభ పద్య లక్షణాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

పాఠంలోని కింది పద్య పాదాలకు గురు - లఘువులను పరిశీలించండి. మధ్య లక్షణాలను అన్వయం చేయండి .

కింది పద్య పాదాలకు గణవిభజన చేసి, అవి ఏ పద్య పాదాలో తెలిపి లక్షణాలను రాయండి.

స భ ర న మ య వ

IIU UII UIU III UUU IUU IU

వి ప రీ త ప్ర తి భా ష లే మి టి కి ను ర్వీ నా థ! యీ పు త్ర గా

స భ ర న మ య వ

IIU UII UIU III UUU IUU IU

త్ర ప రి ష్వం గ ను. ఖం బు సే కొ ను ము ము క్తా హా ర క ర్నూ రసాం

స భ ర న మ య వ

IIU UII UIU III UUU IUU IU

ద్ర ప రాగ ప్ర స రం బుం జం ద న ముం జం ద్ర జ్యో త్స్న యం బు త్ర గా

స భ ర న మ య వ

IIU UII UIU III UUU IUU IU

త్ర ప రి ష్వం గ ము న ట్లు జీ వులకు హృ ద్యం బే క డున్ శీ తమే

పై పద్య పాదాలు గమనించండి. ప్రతి పాదంలో వరుసగాస,భ,ర,న,మ,య,వ అనే గణాలు ఉన్నాయే కదా!

ప్రతిపాదంలోనూ 14వ అక్షరం (వి - ర్వీ , త్ర - క్తా,ద్ర - ద్ర , త్ర - ధ్యం) లకుయతి చెల్లింది. ప్రతిపాదంలో ప్రాస 2వ

అక్షరం ' ప ' ఉంది.ఈ లక్షణాలు ఉంటే అది మత్తేభ పద్యం అవుతుంది.

మత్తేభ పద్య లక్షణాలు :-

1. మత్తేభం వృత్త జాతి పద్యం
2. నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
3. ప్రతిపాదంలో 20 అక్షరాలు ఉంటాయి.
4. ప్రాస నియమం ఉంది
5. ప్రతిపాదంలో స,భ,ర,న,మ, య వ అనే గణాలు వరుసగా వస్తాయి
6. ప్రతిపాదంలో 14వ అక్షరం యతి స్థానం

క్రింది పద్య పాదాలకు గురు - లఘువులను గుర్తించండి. మత్తేభ పద్య లక్షణాలను సమన్వయం చేయండి.

1.స   భ   ర   న   మ   య   వ

IIU   UII   UIU   III   UUU   IUU   IU

అవనీ చక్రముసంచరిం పగది వంబల్లా డ నాశా చయం

ఇది మత్తేభ పద్య పాదము.

లక్షణము :- మత్తేభం వృత్త జాతికి చెందిన పద్యం. దీనికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి. ప్రతిపాదంలో వరుసగాస,భ,ర,న,మ,య,వ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి. యతి -14వ అక్షరం. ప్రాసనియమం కలదు.

సమన్వయం :- ఇచ్చిన పద్య పాదంలోస,భ,ర,న,మ,య,వ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి. యతి 14వ అక్షరం (అ + బు + అ)కు చెల్లినది. కనుక ఇదిమత్తేభపద్యపాదం .

2.స   భ   ర   న   మ   య   వ

IIU   UII   UIU   III.   UUU   IUU   IU

తమ కా ర్యంబుం బ. లిత్య జిం చియుం బ రార్థ ప్రా పకుల్ సజ్జనుల్

ఇది మత్తేభ పద్య పాదము

లక్షణము :- మత్తేభం వృత్త జాతికి చెందిన పద్యం. దీనికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి. ప్రతి పాదంలో వరుసగాస,భ,ర,న,మ, య,వ అదే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి. యతి 14వ అక్షరం . ప్రాసనియమం కలదు.

సమన్వయం :- ఇచ్చిన పద్య పాదం లోస,భ,ర,న,మ,య,వ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి. యతి 14వ అక్షరం. (త – ర్థ) కు చెల్లినది.

3.స   భ   ర   న   మ   య   వ

IIU

UII

UIU

III

UUU

IUU

IU

అదిగో ద్వారక యాలమం ద లవి గో!నందం దుం గోరా డు న(య్య)

ఇది మత్తేభ పద్య పాదము

లక్షణము :- మత్తేభం వృత్త జాతికి చెందిన పద్యం. దీనికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి. ప్రతి పాదంలో వరుసగా స,భ,ర,న,మ, య,వ అదే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి. యతి 14వ అక్షరం . ప్రాస నియమం కలదు. సమన్వయం :- ఇచ్చిన పద్య పాదం లో స,భ,ర,న,మ,య,వ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి.యతి 14 వ అక్షరం(అ – నం) కు చెల్లినది. కనుక ఇది మత్తేభపద్య పాదం .

చైతన్యం

- చైతన్యం పాఠ్యాంశ ప్రక్రియ...గేయ కవిత
- చైతన్యం పాఠ్యాంశ ఇతివృత్తం ...సామాజిక బాధ్యత
- చైతన్యం పాఠ్యాంశ రచయిత ...తాపీ ధర్మారావు
- పూలండోయ్ పూలు అనే గేయం రచించింది...ప్రసాదమూర్తి
- ఉద్దేశం:
- ప్రతి మానవ సమాజంలోను అందరికీ అతీతంగా కొందరు ఉంటారు. వారు భవిష్యత్తును దర్శిస్తారు ముందుచూపుతో ఆలోచిస్తారు దారిదీపమై ముందుకు సాగుతారు వారు తాత్వికులు
- వారు తమ మాటల ద్వారా ,చేతల ద్వారా దిశా నిర్దేశం చేస్తారు ఈ పాఠ్యాంశ కవి కూడా ఈ కోవకు చెందినవారే
- ఇతను కవిత్వంలో సామాజిక చైతన్యం కలిగిస్తాడు. కవితలు , రచనల ద్వారా ప్రజలను ఆలోచింపజేస్తాడు
- ఒక వంక మనసులోని మంచితనాన్ని మెచ్చుకుంటూ, కుటీలత్వాన్ని ఎండగడతాడు .ఈ పద్ధతితోనే కవిత ద్వారా తన మనసులోని భావాలను లోకాలకు కవిత రూపంలో వెల్లడించారు
- విద్యార్థులలో సామాజిక చైతన్యం కలిగించి సమాజాభివృద్ధికి పాటుపడేలా చేయడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం
- నేపథ్యం:
- కవిత్వానికి ఉండవలసిన ప్రథమ లక్షణం .... సామాజిక ప్రయోజనం
- సమాజంలోని అసమానతలను రూపుమాపడానికి కవి తన కలాన్ని కదిలించాలి. ప్రజలకు కవి వినబడాలి

- తోటి మానవాళికి అండగా నిలవాలంటే గుండె నిండా ధైర్యం నింపుకోవాలి . సొంత లాభం కోసం కాకుండా పరుల మేలు కోరి పని చేయాలి అని ప్రేరణ ఇస్తూ కవి తన ఆకాంక్షను వ్యక్తం చేసిన సందర్భంలో కవి కలం నుండి జాలు వారింది ఈ గేయ కవిత

• **గేయ కవిత:**

- పాడుకోడానికి అనువైనది ,మాత్రాఛందస్సును అనుసరిస్తుంది
- లయాత్మకంగా సాగుతుంది
- మానవుల శ్రేయస్సును ,సమాజ పురోగమనాన్ని , లోక కళ్యాణాన్ని కాంక్షించే గేయాన్ని అభ్యుదయగేయం అంటారు

• **కవి పరిచయం:**

- తాపీ ధర్మారావు జననం .....1887 సెప్టెంబర్ 19
- తాపీ ధర్మారావు మరణం .....1973 మే 8
- తాపీ ధర్మారావు అభ్యుదయ రచయిత, పత్రిక సంపాదకుడు, చలనచిత్ర సంభాషణ రచయిత
- పత్రికా సంపాదకుడుగా దినపత్రికలలో మొదటిసారిగా వ్యవహార భాషను ప్రవేశపెట్టాడు
- పద్య కవిత్వంతో మొదలుపెట్టి నాటికలు, నాటకాలు నవలలు పరిశోధన వ్యాసాలూ ఎన్నో రాశారు
- సుబోధక మైన , జన రంజక మైన శైలిలో రచనలు చేశాడు
- పాతపాళీ ,కొత్త పాళీ , దేవాలయాల మీద బూతు బొమ్మ లెందుకు ,పెళ్లి దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు , రాళ్ళు – రప్పలు, ఇనుప కచ్చడాలు, సాహితీ మర్మరాలు మొదలైనవి ఈయన రచనలు
- చేమకూరి వెంకట కవి రచించిన విజయ విలాసం అనే ప్రబంధానికి ఈయన వ్యాఖ్యానం రాశాడు
- విజయ విలాస మనే ప్రబంధానికి తాపీ ధర్మారావు రాసిన వ్యాఖ్యానం హృదయోల్లాస అనే పేరుతో ప్రచురించబడింది
- హృదయోల్లాస అనే ఈ వ్యాఖ్యానానికి కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు లభించింది
- పుట్టపర్తి నారాయణచార్యులు, గుర్రం జాషువా, గురజాడ అప్పారావు, శ్రీ శ్రీ వంటి గొప్పకవులు వీరి సమకాలికులు
- ప్రస్తుత పాఠ్యభాగం తాపీ ధర్మారావు రచించిన కొత్త పాళీ అనే గ్రంథంలోనిది
- **కఠిన పదాలకు అర్థాలు:**

- చింత... ఆలోచన
- ఏకతార్... ఒకే తీగ గల వాయిద్యం
- కాక.. వేడి
- కమ్మెచ్చు...లోహపు తీగను తయారుచేయునది
- ఉడిక...కాలువ
- సార్థకం.. అర్థవంతం
- వాదర...అంచు
- ఉంక్తచూ... ప్రయత్నించు
- వాహిని...నది
- మారుతము...గాలి

- . అపరిచిత గద్యం:
- యోగ్యత పత్రం ఉన్నది తెలుగు సాహిత్యంలో పేరెన్నిక గన్న ముందుమాట
- అక్షర దివిటీలు కాబట్టి పదాల ఆర్థాలతో తెలుగు కవితను కొత్త పుంతలు తొక్కించిన యోగకవి శ్రీశ్రీ రాసిన మహాప్రస్థానం కావ్యానికి చలం రాసిన ముందుమాట పత్రం
- తన కవిత్వానికి ముందుమాట రాయమని శ్రీశ్రీ అడిగితే కవిత్వాన్ని తూచే రాళ్లు తన దగ్గర లేవు అన్నాడు చలం
- తూచవద్దు అనుభవించి ఫలవరించమన్నాడు .....శ్రీశ్రీ
- తనకి సామరస్యం కుదిరించాక కవి చేసే అంతర్ బహిర్ యదార్థ భావమే కవిత్వం అంటాడు..... చలం
- మిత్రుడు కన్నీళ్లను తుడిచి ప్రపంచానికి కొత్త టూనిక్ తయారు చేశాడు .....శ్రీ శ్రీ
- కృష్ణశాస్త్రి తన బాధను అందరిలోనూ పలికిస్తే, శ్రీ శ్రీ అందరి బాధను తన లో పలికిస్తాడు.
- శ్రీ శ్రీ కవిత్వము పాల్ రొబిన్ సంగీతం ఒకటే రకంఅన్నారు...సారిస్
- ఈనాటి కవిత్వం అంటే ఏమిటి? ఎందుకు ఉంది ? ఏం చేస్తుంది అని అడిగే తెలుగు ప్రజలకు శ్రీ శ్రీ కవిత్వం ప్రత్యుత్తరం.

భాషాంశాలు :-

పదజాలం :-

అ)కింది వాక్యాలు చదివి, ఎరువు రంగులో ఉన్న పదానికి అర్థం రాసి వాటిని ఉపయోగించి సొంత వాక్యాలు రాయండి .

1.పూల వాసనలు నింపుకున్నమారుతం మనసుకు హాయినిస్తుంది .

జ.మారుతం = గాలి

సొంత వాక్యం : వేసవికాలంలో చల్లని గాలి కావాలి

2. నిత్యము చింతతో రగిలే మనిషికి సుఖం ఉండదు

జ.చింత = ఆలోచన

సొంతవాక్యం : మంచి ఆలోచనలే ప్రగతికి మార్గాలు

3. మనం చేసే మంచి పనుల వలన స్థిరమైన పేరు సంపాదిస్తాం.

జ.స్థిరమైన = శాశ్వతమైన

సొంతవాక్యం : శాశ్వతమైన ప్రణాళికలతో అవిద్యను రూపుమాపాలి.

4. ఎవరైతే తమ మానసమును అదుపులో పెట్టుకుంటారో వాళ్లే గొప్ప వాళ్ళు అవుతారు.

జ.మానసము =మనసు

సొంతవాక్యం :మనసు ప్రశాంతంగా ఉంచుకోవాలి

5.క్రూరులతో స్నేహం ప్రాణానికే ప్రమాదం

జ. క్రూరులు = దయలేని వారు

సొంతవాక్యం : కొందరు దయలేని వారు అరాచకాలు సృష్టిస్తారు

ఆ) క్రింది వాక్యాల్లో ఒకే అర్థాన్ని ఇచ్చే పదాల్ని గుర్తించి వాటిని వేరు చేసి రాయండి.

1. అబ్రములు వర్షిస్తే పంటలు పండుతాయి.జలధరముల కోసం రైతన్నలు ఎదురు చూస్తారు. ఆకాశంలో మేఘములు కదులుతుంటే చూడముచ్చటగా ఉంటుంది.

జ.అబ్రములు, జలధరములు, మేఘములు

2. యుద్ధం వల్ల నష్టం. సమరం చేస్తే మరణాలు సంభవిస్తాయి. పోరు లేనప్పుడే లాభం పొందుతాం

జ. యుద్ధం ,సమరం, పోరు

3. ఆకాశంలో చుక్కలు మెరుస్తుంటాయి. ఎందరో కవులు తారలు గురించి వర్ణించారు. పౌర్ణమి రోజు చంద్రుని చుట్టూ నక్షత్రాలు సందడి చేస్తాయి.

జ. చుక్కలు ,తారలు, నక్షత్రాలు

4.కోరికలు శోకానికి మూలం. దుఃఖానికి దూరమైతే సంతోషం దగ్గరవుతుంది. ఏడుస్తూ కూర్చుంటే గెలుపు దూరమవుతుంది.

జ.శోకం, దుఃఖం, ఏడుపు

ఇ) కింది పదాలకు వేరువేరు అర్థాల నిచ్చే పదాలను గుర్తించి జతపరచండి (నానార్థాలు)

1. దిక్కు ( ) అ)జగత్తు, చూపు, గుంపు

2. వర్షం ( ) ఆ) పేరు, బొట్టు

3. నామం ( ) ఇ) నది,సైన్యం

4. వాహిని ( ) ఈ) వాన,సంవత్సరం

5. లోకం ( ) ఉ) దిశ,ఉపాయం, మార్గం

ఈ) ఈ క్రింది వాక్యాల్లో ఉన్న ప్రకృతి - వికృతి పదాలను గుర్తించి రాయండి.

1. అగ్ని ప్రమాదకరం కాబట్టి పిల్లలు అగ్గితో ఆటలు ఆడకూడదు.

జ.అగ్ని (ప్ర) – అగ్గి (వి)

2. అడవికి రాజు సింహం . జంతువులకు సింగం అంటే చాలా భయం.

జ.సింహం (ప్ర) – సింగం (వి)

3. లంకిని ఒక రాక్షసి. హనుమంతుడు ఆ రక్కసిని జయించాడు.

జ.రాక్షసి (ప్ర) – రక్కసి (వి)

4. తలపెట్టిన కార్యమును సాధించాలి. ఆటంకాలు ఎదురైన కర్జమును విడువరాదు.

జ.కార్యము (ప్ర)—కర్జము (వి)

5. ఆకాశంలో నల్లని మేఘాలు కమ్ముకున్నాయి . అవి పెద్ద వాన కురిస్తేమెయిలులా ఉన్నాయి.

జ.మేఘాలు (ప్ర) — మెయిలు (వి) .

వ్యాకరణాంశాలు

సంధులు :-

గుణ సంధి :- ' అ ' కారానికి ఇ, ఉ, బు లు పరమైతే వరసగాఐ,ఓ, అర్ లు ఏకాదేశంగా వచ్చి గుణ సంధి జరుగుతుందని తరగతుల్లో తెలుసుకున్నారు కదా !

అ)కింది పదాలను విడదీసి సంధి పేరు రాయండి.

1. రాజేశ్వరి — రాజ + ఈశ్వరి = గుణ సంధి
2. పరోపకారం — పర + ఉపకారం = గుణ సంధి
3. మహర్షి - మహా + ఋషి = గుణ సంధి.
4. నూతనోత్సాహం — నూతన + ఉత్సాహం = గుణ సంధి

సమాసాలు :-

కర్తృధారయ సమాసం :- విశేషణానికి, నామవాచకానికి (విశేష్యానికి) సమాసం జరిగితే దాన్ని కర్తృధారయ సమాసం అంటారు. సమానాధికారణం అని కూడా పిలుస్తారు. ఈ పాఠంలో కర్తృధారయ సమాసాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం :-

విశేషణం పూర్వపదంగా ఉంటే ఆ సమాసాన్ని విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం అంటారు.

ఉదా:-

తెల్ల చొక్కా—తెల్ల నైనా చొక్కా

తెల్లని — విశేషణం (పూర్వపదం - మొదటి పదం)

చొక్కా—నామవాచకం (ఉత్తర పదం - రెండో పదం)

పై ఉదాహరణను గమనిస్తే తెల్ల - చొక్కా అనే రెండు పదాలు ఉన్నాయి. మొదటి పదం తెల్ల' విశేషణం. రెండో పదం ' చొక్కా ' నామవాచకం. ఇలా విశేషణానికి, నామవాచకానికి (విశేష్యానికి) సమాసం జరిగితే దాన్ని కర్తృధారయ సమాసం అంటారు.

అ)కింది పదాలకు విగ్రహ వాక్యాలు రాసి సమాసనామం తెలపండి.

1. పాత రోజులు — పాతవి అయిన రోజులు — విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

2. మంచి దారి : మంచిదైన దారి — విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

3. కొత్త పుస్తకం : కొత్తదైన పుస్తకం - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

4. నల్లపూసలు : నల్ల వైన పూసలు - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

5. కొత్త కొక : కొత్తదైన కోక - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

6. ఎర్ర గులాబీ : ఎర్రదైనా గులాబీ - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

7. లేత మొగ్గ : లేతదైనా మొగ్గ - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం

విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం :

విశేషణం ఉత్తరపదంగా ఉంటే ఆ సమాసాన్ని విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం అంటారు.

ఉదా :

కపోతవృద్ధము — వృద్ధమైన కాబోతము

కపోతము — నామవాచకం (పూర్వపదం - మొదటి పదం)

వృద్ధము — విశేషణం (ఉత్తర పదం - రెండవ పదం)

పై ఉదాహరణలో కపోతము, వృద్ధము అనే రెండు పదాలు ఉన్నాయి. మొదటి పదం కపోతము నామవాచకం (విశేష్యం) , రెండో పదం వృద్ధము విశేషణం. విశేషణ పదం ఉత్తరపదంగా రావడం వలన ఇది విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసము.

ఆ) కింది పదాలకు విగ్రహ వాక్యాలు రాసి సమాసనామం తెలపండి.

1. తమ్ముకుట్ట: కుట్టవాడైన తమ్ముడు — విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం

2. కవి శ్రేష్టుడు : శ్రేష్టుడైన కవి — విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం

3. ఒక పద్యము : మొఖమనే పద్యము — ఉపమాన ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం

4. కార్తిక వృద్ధుడు : వృద్ధుడైన కార్తికుడు - విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం

5. వృక్ష రాజము : శ్రేష్ఠమైన వృక్షము — విశేషణ ఉత్తరపద కర్తృధారయ సమాసం

విశేషణ ఉభయపద కర్తృధారయ సమాసం.

సమాసం లోని రెండు పదాలు విశేషణాలై ఉంటాయి.

ఉదా :- శీతోష్ణం — శీతం , ఉష్ణం

శీతం — విశేషణం (పూర్వపదం - మొదటి పదం)

ఉష్ణం — విశేషణం (ఉత్తర పదం - రెండవ పదం)

పై ఉదాహరణను గమనిస్తే శీతం, ఉష్ణం అనే రెండు పదాలు ఉన్నాయి. మొదటి పదం శీతం (విశేషణం) , రెండో పదం ఉష్ణం (విశేషణం). ఇలా పదాలు విశేషణాలే కావడం వలన ఈ సమాసం విశేషణ ఒబయపద కర్తృధారయ సమాసం అయినది.

ఇ) కింది పదాలకు విగ్రహ వాక్యాలు రాసి సమాసమామం తెలపండి.

1. మృదుమధురం : మృదువైనది , మధురమును — విశేషణ ఒబయపద కర్తృధారయ సమాసం

2. సరసగంభీరం : సరసమును, గంభీరమును - విశేషణ ఉభయపద కర్తృధారయ సమాసం

3. నిమ్నోన్నతం: నిమ్నమును, ఉన్నతమును - విశేషణ ఉభయపద కర్తృధారయ సమాసం

4. ఎగుడు దిగుడు : ఎగుడును, దిగుడును — విశేషణ ఉభయపద కర్తృధారయ సమాసం

అలంకారాలు :-

అ) అంత్యానుప్రాస అలంకారం

కింది తరగతిలో నేర్చుకున్న అంత్యానుప్రాస అలంకారం - గుర్తు చేసుకుందాం

భాగవతమున భక్తి .

భారతములో యుక్తి

రామకథయే ముక్తి

పై కవితలో పాదాలన్నిటి చివర ఒకే లయతో కూడిన ప్రాస పాదాలు వచ్చాయి కదా ! ఇలా అన్ని పాదాలలోనూ చివరన ఒకే విధమైన లయాత్మక పాదాలు ఉంటే అంత్యానుప్రాస అలంకారం అవుతుంది. పై ఉదాహరణలో ' క్తి ' అనే అక్షరం చివర ప్రాసగా వచ్చింది.

వేదశాఖలు వెలిసే నిచ్చట

ఆది కావ్యం బలరేనిచ్చట ..

పై ఉదాహరణలో ఇచ్చట అనే పదం చివరలో ప్రాసగా రావడం జరిగింది. పాదాంతంలో లేదా పంక్తి చివరిలో ఒకే ఉచ్చారణతో ముగిసే పదాలు లేదా అక్షరాలు ఉంటే దాన్ని అంత్యానుప్రాస అలంకారం అంటారు. పాదాన్ని పరిశీలించండి అంతియానుప్రాస కలిగిన పాదాలను గుర్తించి రాయండి.

ఉదా : పుట్టు గుడ్డిగా పోకురా .

వట్టి మ్రోడువు కాకురా

1. పాత రోజులుపోయారా !

ఓ కవి ! రోత పాటలు మానరా !

2. నిలిచి సహించవేమిరా !

పలికి పూరికొల్ప వేమిరా !

3. స్వార్థగానము మానరా !

స్వార్థకానికిపూనరా!

చందస్సు :-

ఈ కింది పద్య పాదాలకు ఘన విభజన చేసి పద్య లక్షణాలు రాయండి.

అ)జనితపరాక్రమ ! క్రమ విశారద ! శారద కందకుందచం

న జ భ జ జ జ ర

III IUI UIIUI IUI IUI UIU

జనిత పరాక్రమ విశారద ! శారద కంద కుందచం

ఇది చంపకమాల పద్య పాదము.

లక్షణము :

1. చంపకమాల వృత్త జాతికి చెందిన పద్యము. దీనిలో నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతిపాదము నందున,జ,భ,జ,జ,జ , ర అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
3. ప్రాసనియమం కలదు. ప్రాస యతి 11వ అక్షరం .

అ) దన ఘన సార సార యశ ! దాశరథి కరుణాపయోనిధి.

న జ భ జ జ జ ర

III IUI UII IUI IUI IUI UIU

దనఘన సార సారయ శదాశ రథీ క రుణాప యోనిధి

ఇది చంపకమాల పద్య పాదము.

లక్షణములు :

1. చంపకమాల వృత్త జాతికి చెందిన పద్య పాదము దీనిలో నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతిపాదము నందు న, జ, భ, జ, జ, జ , ర అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
3. ప్రాసనియమం కలదు.
4. ప్రాస యతి 11వ అక్షరం .

హరివిల్లు

- హరివిల్లు పార్యంశం యొక్క ప్రక్రియ.... వర్ణన
- హరివిల్లు పార్యంశం యొక్క ఇతి వృత్తం ...ప్రకృతి గురించి వర్ణించడం
- హరివిల్లు పార్యంశ రచయిత ... వివిధ కవులు
- హరివిల్లు పార్యంశం యొక్క మూల గ్రంథం...వివిధ రచనలు
- చెట్లు ప్రకృతి రాసుకుంటున్న కావ్యం వల్ల ప్రజ్వలిల్లుతున్నాయి . వాటి నిండా విస్తరించే పత్రాలు భావ ఛత్రములై మండిపోయే మట్టి మీద మమతల నీడలు కురిపిస్తున్నాయి... అనే గేయం రచించింది...k. బాపు రెడ్డి
- ఉద్దేశ్యం:

- మనిషికి, ప్రకృతికి విడదీయరాని బంధం .ప్రకృతిని తరచి చూడడం మనిషి అలవాటు
- రసార్థమైన కవి కలంలో నుంచి జారువాడిన భావ పరంపరను ఆస్వాదించడంతోపాటు ప్రకృతి నుండి పారాలను నేర్చుకుంటూ విద్యార్థులలో మానవీయతను మేలుకొలపడమే ఈ పాఠం యొక్క ఉద్దేశం

• **నేపథ్యం:**

- మానవుడు కల్పనా శిల్పి . అతని సౌందర్య తృప్తి వలన తన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని తిలకించి. పులకించి పునర్ వ్యక్తీకరించ గలిగాడు. తన ఎద నుండి పాట కుని ఎదకు చేరవేయడానికి సాహిత్యాన్ని సేదోడుగా చేసుకున్నాడు
- వివిధ సందర్భాలలో కవులు కథానుగుణంగా వర్ణించిన ప్రకృతి దృశ్యాలను పరిచయం చేయడంతో పాటు పద్య రచన శైలిలోని వైవిధ్యాలను పరిశీలించేందుకు అనువుగా ఈ పాఠం రూపొందింది

• **వర్ణన:**

- రచనా ప్రక్రియ ఏదైనప్పటికీ కవి చెప్పిన విషయం పాటకుని మనసును తాకేదిగా ఉండాలి అతడిలో భావ సంచలనాన్ని కలిగించాలి.
- కవి తన రచనతో పాటకునికి లంకె వేసుకొని తనతో పాటు నడిపించాలి అందుకోసం కవి వివిధ పదప్రయోగాలతో తన రచనను రసాత్మకం చేస్తాడు దీనిని వర్ణన అంటారు
- విషయం కేవలం విషయంగా కాకుండా సరైన పోలికలతో కలిపి వివరిస్తాడు
- కావ్యాలలో అష్టాదశ వర్ణనలు ఉంటాయి
- ప్రబంధాలు వర్ణనలకు పుట్టినిల్లు .
- బావ కవిత్వమైనా , అభ్యుదయ కవిత్వమైనా వర్ణనలతోనే రచనకు భావపుష్టి కలుగుతుంది
- ఈ పాఠ్యాంశంలో పద్యాలను వివిధ కవులు రచించిన గ్రంథాల నుంచి తీసుకున్నారు
- హరివంశం...ఎర్రన
- వసు చరిత్ర...రామరాజభూషణుడు
- రామాయణం ...మొల్ల
- రుక్మిణి పరిణయం...కూచి మంచి తిమ్మకవి
- అమృతాభిషేకం... దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

- శృంగార నైషధం ---శ్రీనాథుడు
- మను చరిత్ర---అల్లసాని పెద్దన
- విశ్వకర్మ పురాణం---వీపూరి వెంకటాచార్యుడు
- పండితారాధ్య చరిత్ర---పాల్కురికి సోమనాథుడ

భాషాంశాలు :-

పదజాలం :-

అ) గీత గీసిన ఉన్న పదానికి అర్థం రాసి దానిని ఉపయోగించి సాంత వాక్యం రాయండి .

1. భానుడు తూర్పున ఉదయిస్తాడు.

భానుడు = సూర్యుడు

సాంతవాక్యం : సూర్యుడు అంటే పద్మాలకు ఇష్టం

2. శివుని తాండవం చూస్తే ఆనందం కలుగుతుంది

తాండవం = నాట్యం

సాంతవాక్యం :- నాట్యం అనేది లలిత కళలలో సమాహార కళ

3. నాకు అమ్మ భాష అంటే మిక్కిలి ఇష్టం

మిక్కిలి = ఎక్కువ

సాంతవాక్యం :- ఎక్కువగా ఏదీ చేయకూడదు

4. జింక తత్తరపాటుతో పొదలోకి దూకింది

తత్తర పాటు = కంగారు

సాంతవాక్యం : దేనికి కంగారు పనికిరాదు

5. సాయంకాలం కాగానే సూర్యబింబం కనుమరుగయ్యింది

కనుమరుగయింది = అదృశ్యమయింది

సాంతవాక్యం :- రాక్షస బల్లుల జాతి అదృశ్యమయింది

ఆ) కింది పదాలకు పర్యాయపదాలు రాసి వాటితో వాక్యాలు రాయండి .

ఉదా:- నభం : ఆకాశం, గగనం

ఆకాశంలో నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. రాజు గగనం వైపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నాడు

1.ధనువు = విల్లు, ధనస్సు

రాముడు శివుని విల్లు ఎక్కువ పెట్టాడు. ఆ ధనస్సు ఫెల్లున విరిగిపోయింది

2. పయోధరము = మేఘము, జలధరము

మేఘము నల్లగా ఉంటే వర్షం పడుతుంది. ఆకాశంలో జల ధరములు చాలా ఉన్నాయి

3. కేదారము = పాలము, పంట భూమి

డబ్బు మోజులో పడి పాలములు చాపల చెరువులు చేస్తున్నారు. పంట భూమికి నీరు, ఎరువులు కావాలి.

4. సస్యము= పంట,పైరు

సత్యము పండితేనే మనకు తిండి. పైరు పచ్చగా ఉంటే వెచ్చని కూడుకు లోటుండదు

5. వెల్లువ = ప్రవాహము, వెల్లి

గంగా ప్రవాహం పవిత్రమైనది. వెన్నెల పాలవెల్లి లా ఉంది

6. నెచ్చెలి= స్నేహితురాలు ,సఖి

లక్ష్మీ స్నేహితురాలు సరస్వతి. సరస్వతి కి నెచ్చెలిపార్వతి

ఇ) కింది పదాలకు నానార్థాలు రాయండి.

1. ధర : భూమి, ఖరీదు

2. పంక్తి : వరుస,ఒక చందస్సు

3. తారక : నక్షత్రము ,కంటిలోని నల్ల గుడ్డు

4. చుక్క : నక్షత్రము, బిందువు

ఉ) కింది ప్రకృతి పదాలకు వికృతి పదాలు రాయండి.

1. సంధ్య = సందె, సంజ

2. ఆకాశం = అకసము

3. ముత్యము = ముత్రియ .

4. దిశ = దెస

5.చంద్రుడు = చందరుడు

6. మేఘము = మొయిలు

ఈ) కింది పదాలకు వ్యుత్పత్తి పదాలు రాయండి.

1. సూర్యుడు : లోకమును ప్రకాశింప చేయువాడు

2. ధర : భూమిని ధరించునది

3. తోయజము : రక్షించునది.

4. శైలము : శిలలతో కూడినది

వ్యాకరణాంశాలు :-

సంధులు

యడాగమ సంధి:-

సూత్రం :- సంధి లేనిచోట స్వరంబు కంటే పరమైన స్వరంబునకు యడాగమంబగు . ఆగమంబనగా వర్ణాభిక్యంబు

ఉదా :- మా + అమ్మ = మాయమ్మ

మీ + ఇల్లు = మీయిల్లు

సూత్ర వివరణ :- సంధి జరగనప్పుడు అచ్చు కంటే పరమైన అచ్చుకు యడాగమం వస్తుంది. స్వరం అంటే అచ్చయిట్+ ఆగమం = యడాగమం య లో అకారం ఉచ్చారానికి చేర్చబడింది. యే అనేది అగమమవుతుంది.

తెలుగు భాషలో పూర్వ పదాంత దీర్ఘఅచ్చులకు సాధారణంగా సంధి జరగదు. ఇతర అచ్చులకు కూడా కొన్ని సందర్భాలలో సంధి జరగదు. రెండు అచ్చులని వరుసగా ఉచ్చరించడం కష్టం. కాబట్టి ఉచ్చారణ సౌకర్యం కోసం వాటి మధ్యలో యకారం చేరుతుంది దీన్నే యడాగమం అంటారు.

వర్ణాదిక్యం కంటే ఒక వర్ణం అధికంగా వచ్చి చేరడం .మిత్రవడాగమః అని లక్షణం. అగమం మిత్రుని వంటిది కాబట్టి ఒక వర్ణం మిత్రుని వలె పక్కకు వచ్చి చేరడం అగమమని గ్రహించాలి.

రూప సాధన : మా + అమ్మ

మా లోని ఆ పూర్వ స్వరం. అమ్మలోని అ కారం స్వరం కంటే పరమైన స్వరం. కాబట్టి దానికి ముందు య్ అనేది అగమం అవుతుంది.

మా + య్+ అమ్మ = మాయమ్మ

మీ + ఇల్లు = మీ + య్+ ఇల్లు = మీ యిల్లు

ఈ యడాగమం కళలకు మాత్రమే అని గుర్తించుకోవాలి. ద్రుత ప్రకృతికాలాలకు సంధి లేని చోట నుగాగమం వస్తుంది.

అక్రింది పదాలను విడదీసి సంధులు పేర్లు రాయండి.

1. ఇంద్రుండేగి = ఇంద్రుండు+ ఏగి = ఉత్స సంధి
2. అయ్యెడన్ = ఆ+ఎడన్ = త్రిక సంధి
3. సుధాంశుడు = సుధ = అంశుడు = సవర్ణదీర్ఘ సంధి
4. బ్రహ్మదులు = బ్రహ్మ + ఆదులు = సవర్ణదీర్ఘ సంధి
5. దుగ్ధాంబునిధి = దుగ్ధ + అంబునిధి = సవర్ణదీర్ఘ సంధి

అపారం చదివి కిందిసంధులకు సంబంధించిన ఉదాహరణలను వెతికి రాయండి

1. సవర్ణదీర్ఘ సంధి = బ్రహ్మాండము ,మధురానుభూతి

2. ఉత్వ సంధి= నారదులైరి, కొండలన్నీ

3. త్రికసంధి= అక్కన్య,అయ్యెడ

సమాసాలు:

అ)ఖాళీలను పూరించండి

సమాస పదం	విగ్రహ వాక్యం	సమాసం పేరు
కాలవర్తుకుడు	కాలమనెడి వర్తకుడు	రూపక సమాసం
నాల్గు చెరగులు	నాలుగు సంఖ్య గల చెరగులు	ద్విగు సమాసం
మృగనేత్రి	మృగ నేత్రముల వంటి నేత్రాలు కలది	బహువ్రీహి సమాసం
చుక్కల రేడు	చుక్కలకు రేడు	షష్ఠి తత్పురుష సమాసం
మహాదధి	గొప్పదైనదధి	విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ
నదీ నదాలు	నదియును , నాదమును	ద్వంద్వ సమాసం

అలంకారాలు

ఉత్పేక్ష అలంకారం :-

అ)లక్షణం : ఉపమాన ధర్మ సామ్యం చేత ఉపమేయాన్ని ఉపమానంగా ఊహించినట్లయితే ఉత్పేక్ష అలంకారం అవుతుంది.

ఉదాహరణ : ఈ వెన్నెల పాలవెల్లియో అన్నట్లుంది

సమన్వయం :- పై ఉదాహరణలో వెన్నెల పాలవెల్లి లా ఊహించబడింది. కాబట్టి ఉత్పేక్ష అలంకారం అయ్యింది.

చందస్సు :

శార్దూల పద్య లక్షణాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

పాఠంలోని క్రింది పద్య పాదాలకు గురు ,లఘువులను పరిశీలించండి.

మ	స	జ	స	త	త	గ
UUU	UU	UU	UU	UU	UU	U

తారాస. స్వముపం డినన్ గ గనకే. దారంబు నంజంద్ర కా

శార్దూల శార్దూల పద్య లక్షణాలు.

1. ఇది వృత్త జాతికి చెందిన పద్యం
2. ఇందులో నాలుగు పాదాలుంటాయి
3. ప్రతి పాదంలో 19 అక్షరాలు ఉంటాయి
4. ప్రతిపాదంలో మ,న,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా వస్తాయి
5. ప్రాస నియమం ఉంది
6. ప్రతి పాదంలో 13వ అక్షరం యతి స్థానం

క్రింది పద్య పాదాలకు గురు,లఘువులను గుర్తించండి. పద్య లక్షణాలను సమన్వయం చేయండి.

1. ఉదయ దరాధ రంబుప యినుండి హుటాహు టి నెంగు దెంచుచో

న జ భ జ జ జ ర
III IUI UII IUI IUI IUI UIU

ఇది చంపకమాల పద్య పాదము.

లక్షణము:-

1. చంపకమాల పద్యంలో నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతి పాదము నందును న,జ,భ,జ,జ,జ,ర అదే గణాలు ఉంటాయి
3. యతి 11వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం :-

1. ఇచ్చిన పద్య పాదంలో వరుసగా న,జ,భ,జ,జ,జ,ర అనే గణాలు ఉన్నాయి
2. యతి 11వ అక్షరం ఉ – న + ఉ లకు చెల్లినది.
3. అల్లన కాలవ ర్తకుండు నయ్యోడం గెంపును ముత్తియం బులున్ .

భ ర న భ భ ర వ
UII UIU III UII UII UIU IU

ఇది ఉత్పలమాల పద్య పాదము.

లక్షణము :-

1. ఉత్పలమాల పద్యము నందు నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతి పాదంలో వరుసగా భ,ర,న,భ,భ,ర,వ అనే గణాలు ఉంటాయి
3. యతి పదవ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:-

1. ఇచ్చిన పాదంలో వరుసగా భ,ర,న,భ,భ,ర,వ అనే గణాలు ఉంటాయి
2. యతి పదవ అక్షరం అ - న + అ లకు చెల్లినది

3.శారదా త్రులుజ్జ్వల లలస త్రరతా రకహా ర పంక్తులం

భ ర న భ భ ర వ

U I I U I U I I U I I U I I U I U

శారదరాత్రులుజ్జ్వల ల సత్తరతారక హార పం క్తులం

ఇది ఉత్పలమాల పద్య పాదము.

లక్షణము:-

1. ఉత్పలమాల పద్యమునందు నాలుగుపాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతిపాదంలో వరుసగా భ, ర, న, భ, భ, ర, వ అనేగణాలుఉంటాయి
3. యతి 10 వ అక్షరం
4. ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:-

1. ఇచ్చిన పాదంలో వరుసగా భ, ర, న, భ, భ, ర, వ అనేగణాలు ఉంటాయి
2. యతి పదవ అక్షరం శ- సలకు యతి చెల్లినది

మిగిలిన పాదాలకు ఘన విభజన చేయండి .

మ స జ స త త గ

U U U I I U I U I I U U U I U U I U

నీరంబారంగంగోసితద్రుచిఫలానీకంబుప్రాతర్న హా

ఇది శార్దూల పద్య పాదము. .

లక్షణం :

1. శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతిపాదంలోనూ వరుసగామ,స,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
3. యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం :-

1. ఇచ్చిన పద్య పాదంలోమ,స,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
2. యతి 13వ అక్షరం. నీ – ని లకు చెల్లినది.

మూడవ పాదము.

మ   స   జ   స   త   త   గ
UUU   UU   UU   UU   UU   UU   U

నీరిగ్రా మణితూ.   రుపెత్తె ననందో చెందూర్పు నందెల్పు తత్

ఇది శార్దూల పద్య పాదము. .

లక్షణం :

1. శార్దూలపద్యానికీనాలుగుపాదాలుఉంటాయి
2. ప్రతిపాదంలోనూవరుసగామ,స,జ,స,త,త,గఅనేగణాలువరుసగాఉంటాయి
3. యతి 13వఅక్షరంప్రాసనియమంకలదు

సమన్వయం :-

1. ఇచ్చినపద్యపాదంలోమ,స,జ,స,త,త,గఅనేగణాలువరుసగాఉంటాయి
2. యతి 13వఅక్షరం. నీ— చె లకుచెల్లినది

3.

నాల్గవపాదము .

మ స జ స త త గ

UUU IIU IUI IIU UUI UUI U

దూరన్యస్తపలా. లరాశిక్రీయనిందుండెగినిస్సారు డై

ఇది శార్దూల పద్య పాదము. .

లక్షణం :

1. శార్దూలపద్యానికి నాలుగుపాదాలు ఉంటాయి
2. ప్రతిపాదంలోనూ వరసగా మ,స,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
3. యతి 13వ అక్షరం
4. ప్రాసనియమం కలదు

సమన్వయం :-

1. ఇచ్చిన పద్యపాదంలో మ,స,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా ఉంటాయి
2. యతి 13వ అక్షరం. దూ— దులకుచెల్లినది

ఆత్మకథ

- ఆత్మకథ పాఠ్యాంశం ప్రక్రియ...వచన కవిత
- ఆత్మకథ పాఠ్యాంశం ఇతివృత్తం...కృషి గురించి తెలియజేయడం
- ఆత్మకథ పాఠ్యాంశ రచయిత ...ఎండ్రూరి సుధాకర్
- ఆత్మకథ పాఠ్యాంశానికి మూల గ్రంథం...నల్ల ద్రాక్ష పండ్లది
- గీటు రాయి అనే కవిత రచించింది...దేవరకొండ బాలగంగాధర్ తిలక్

- **ఉద్దేశం:**

- సామాజిక జీవితం సమస్యల వలయం అందులో ఆటు పోట్లు ఉంటాయి
- విద్య ద్వారానే వ్యక్తికి గౌరవం లభిస్తుంది .మనిషి ఎంత ఎత్తుకు ఎదిగినా తాను ఎక్కడ నుండి వచ్చాడో గుర్తు ఎరగాలి తన మూలాలు మరవకూడదనే సత్యాన్ని తెలియజేయడమే ఈ పాఠ్యంశం యొక్క ఉద్దేశం

- **నేపథ్యం:**

- స్వేచ్ఛ మానవ సహజాతం వ్యక్తి తన స్వతంత్రానికి భంగం కలిగితే సహించడు
- మనిషిలోని మంచితనాన్ని, మానవీయతను ప్రపంచం గుర్తించి గౌరవిస్తుంది అనేక సమస్యలకు కృంగిపోక ఎదురు నిలిచి ఆత్మవిశ్వాసమే పెట్టుబడిగా ఉన్నత శిఖరాలు అధిరోహించిన ఒకానొక కవి జీవితమే ఈ పాఠ్యాంశం

- **వచన కవిత:**

- పద్యము మరియు గేయాలలో ఉండే చందో నియమాలతో సంబంధం లేకుండా వ్యవహారిక భాషలో లయాత్మకంగా సాగే కవితను వచన కవిత అంటారు
- సరళమైన పదాలు వాక్యాలతో ధ్వని గర్భితంగా ఉండే కవిత వచన కవిత
- రచయిత తాను చెప్పదలుచుకున్న భావాన్ని సూటిగా, స్పష్టంగా చెప్పడం వచన కవిత యొక్క ప్రత్యేకత
- ఆధునిక కవిత్వానికి కొత్త నెత్తురు ఎక్కించిన శ్రీ శ్రీ వచన కవితకు పట్టం కట్టారు. వారి బాటలో నడుస్తున్న కవులందరూ వచన కవితలోనే రచనలు చేస్తున్నారు

- **కవి పరిచయం:**

- నా అనుభవం నేర్చిన పాటమే నా కవిత్వం అని తన కవితా గుణాన్ని ప్రకటించిన ఆధునిక కవి డాక్టర్ ఎండ్లూరి సుధాకర్
- ఎండ్లూరి సుధాకర్ జననం...1959 జనవరి 21
- ఎండ్లూరి సుధాకర్ మరణం...2022 జనవరి 28
- ఎండ్లూరి సుధాకర్ ప్రకాశం జిల్లా కనిగిరి తాలూకా రావికుంట పల్లెలో జన్మించారు
- వీరి తల్లిదండ్రులు ఎండ్లూరి దేవయ్య, శాంతాబాయి
- ఉన్నత చదువులు చదివిన వీరు జాషువా రచనలపై పరిశోధన చేసి PHD పట్టా పొందారు
- పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంలో, కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం(హైదరాబాదు)లో లెక్చరర్ గా అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్ గా , శాఖ అధిపతిగా సుమారు 30 సంవత్సరాల పాటు పనిచేశారు
- జాషువా పరిశోధన కేంద్రం తరపున సుమారు 20 గ్రంథాలకు సంపాదకత్వం వహించారు
- బిరుదులు...కవి రత్న ,నవయుగ వచన కవితా చక్రవర్తి

- వర్తమానం, మల్లె మొగ్గల గొడుగు, కొత్త గజ్జలం ,వర్గ కరనీయం ,గోసంగి ,నల్ల ద్రాక్షపందిరి ,అటజనిగాంచే యాత్ర కవిత్యం ,జాషువా సాహిత్యం పై విశ్లేషణ అనేవి ఈయన రచనలు
- ప్రస్తుత పాఠ్యాంశం నల్ల ద్రాక్ష మంచి పందిరి అనే కవితా సంపుటి లోనిది

భాషాంశాలు:-

పదజాలం:-

అ)గీత గీసిన పదానికి అర్థం తెలుసుకొని సాంతమాటల్లో రాయండి.

1. నాలుగు రోడ్ల చొరస్తాలో జాతీయ జెండా ఎగరవేశారు.

జ.చొరస్తా = నాలుగు రోడ్ల కూడలి

సాంతవాక్యం : నాలుగు రోడ్ల కూడలిలో మహాత్మా గాంధీ విగ్రహాన్ని ప్రతిష్ఠ చేశారు

2. పూరిగుడిసె అగ్నికి ఆర్పనం అయ్యింది

జ.ఆర్పనం = ఇవ్వడం

సాంతవాక్యం: భక్తితో భక్తులు పరమాత్మునికి ప్రసాదాలను ఇచ్చుకున్నారు

3. ఆ పిల్లలు తెలివితేటల్లో చురకత్తుల్లా ఉన్నారు

జ.చురకత్తుల = పదునైన చిన్న కత్తులు

సాంతవాక్యం :పదునైన కత్తులతో రుద్రమదేవి సైన్యం శత్రువులపై విరుచుకుపడింది

ఆ) కింది పదాలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.

1. స్వర్ణం : పసిడి, బంగారం, కనకం

2. సూర్యుడు : రవి, ఆదిత్యుడు, ద్యుమని

3. కళ్ళు : నేత్రాలు, ఆక్షులు, నయనాలు

4. దేహం : శరీరము, కాయం, తనువు

ఇ) కింది పదాలకు నానార్థాలు రాయండి.:

1. తల : ముఖ్యమైనది, మస్తకం

2. కాలం : నలుపు, సమయం

3. రామ : స్త్రీ, రాముడు

ఈ) కింది ప్రకృతి పదాలకు వికృతులను జతపరచండి.?

1. భోజనం ( ) ఎ) కత

2. ప్రాద్దున ( ) ఏ) పువ్వు

3. కథ ( ) సి) బోనము

4. పుష్పం ( ) డి) ప్రాద్దు

జ. 1- సి, 2- డి, 3 - ఎ , 4 - బి

వ్యాకరణాంశాలు:-

సంధులు :-

అమైడిత సంధి :-

ఈ క్రింది ఉదాహరణలను పరిశీలించండి.

జైరార = జైర + జైర

ఓహోహో = ఓహో + ఓహో

ఏమేమి = ఏమి + ఏమి

సూత్రం -1 : ఈ పదాలను విడదీసినప్పుడు పూర్వపదం, పరపదం రెండిటిలోనూ ఒకే పదం వస్తుంది. ఇలా రెండు ఒక

విధమైన పదాలు వస్తే అందులో రెండవ పదాన్ని అమైడితం అంటారు .

ఉదా: అప్పటికిన్ + అప్పటికిన్ = అప్పటప్పటికిన్

అక్కడన్ + అక్కడన్ = అక్కడక్కడన్

అక్రింది పదాలను విడదీసి సంధి పేరు తెలపండి.

1. పావనమైనది = పావనము + వనది - ఉత్వ సంధి

2. ధర్మమొకటి = ధర్మము + ఒకటి-ఉత్వ సంధి

3. చిన్నప్పుడు = చిన్న + అప్పుడు - అత్వ సంధి

4. గుర్తుకొస్తుంది = గుర్తుకు + వస్తుంది - ఉత్వ సంధి

సమాసాలు:

తత్పురుష సమాసం :- ఉత్తర పద ప్రధానంగా కలిగిన తత్పురుష సమాసం

ప్రథమ తత్పురుష సమాసం : ప్రథమ విభక్తి చివర కలిగిన పూర్వపదం, ఉత్తర పద ప్రాధాన్యత కలిగినది.

ప్రథమ తత్పురుష సమాసం :- ప్రథమ విభక్తితో కూడిన పూర్వపదాలు కలవి (డు, ము,వు,లు)

ఉదా : మధ్యాహ్నము : అహ్నము, మధ్య భాగము

నడిరేయి : రేయి నడిమి భాగము

ద్వితీయ తత్పురుష సమాసం :- ద్వితీయ విభక్తితో కూడిన పూర్వపదాలు కలవి (నిన్,నున్,లన్,కూర్చి,గురించి)

ఉదా:కృష్ణాశ్రితుడు: కృష్ణుని ఆశ్రయించిన వాడు

నెలతాల్పు : నెలను దాల్చిన వాడు

తృతీయ తత్పురుష సమాసం :- తృతీయ విభక్తితో కూడిన పూర్వపదాలు కలవి (చేతన్,చెన్,తోడన్,తోన్)

ఉదా:వాక్యలహము : వాక్కు చేత కలహము

విద్యా హీనుడు : విద్య చేత హీనుడు

చతుర్థి తత్పురుష సమాసం :- చతుర్థి విభక్తితో కూడిన పూర్వ పదాలు కలవి (కొరకున్,కై)

ఉదా:ధనాశ : ధనము కొరకు ఆశ

పొట్ట కూడు : పొట్ట కొరకు కూడు

పంచమి తత్పురుష సమాసం :- పంచమి విభక్తితో కూడిన పూర్వపదాలు కలవి (వలనన్, కంటె, పట్టి)

ఉదా:దొంగ భయం : దొంగ వలన భయం

పాప విముక్తుడు : పాపము వలన విముక్తుడు

షష్ఠి తత్పురుష సమాసం:- షష్ఠి విభక్తితో కూడిన పూర్వపదాలు కలవి (కిన్, కున్, యొక్క,లోన్,లోపలన్)

ఉదా:రాజపుత్రుడు : రాజు యొక్క పుత్రుడు

యజ్ఞ ఫలం : యజ్ఞము యొక్క ఫలం

సప్తమి తత్పురుష సమాసం : సప్తమి విభక్తితో కూడిన పూర్వ పదాలు కలవి (అందున్,నన్

)ఉదా:- నీతి పారగుడు: నీతియందు పారగుడు

మాట నేర్పరి : మాట యందు నేర్పరి

అ)కింది పదాలకు విగ్రహ వాక్యాలు రాసి సమాసాలను గుర్తించండి.

కర్తృధారయ సమాసం :-

1. మేలు వస్త్రాలు : మేలైన వస్త్రాలు - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం
2. ముతక పంచెలు: ముతకవి అయిన పంచెలు - విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం
3. కొత్త దేవుళ్ళు : కొత్త వారైన దేవుళ్ళు — విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం
4. వక్ర ధ్వనులు : వక్రమైన ధ్వనులు — విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయ సమాసం
5. నాలుగు పంక్తులు: నాలుగైన పంక్తులు — ద్వ్యగు సమాసం

అలంకారాలు:

అ)రూపకాలంకారం : “ మా అమ్మ చేతి వంట అమృతం “

పై వాక్యంలో అమ్మ చేతి వంట ఉపమేయం,అమృతం — ఉపమానం,అమ్మ చేతి వంటకు — అమృతానికి భేదం లేదని చెప్పడం కనిపిస్తుంది (అభేదం). ఇలా చెప్పే అలంకారాన్ని రూపకాలంకారం అంటారు.

నిర్వచనం : ఉపమేయ, ఉపమానములకు భేదం లేదని చెప్పడం ద్వారా వర్ణించడానికి రూపకాలంకారం అని అంటారు.

ఉదా:ఈ మహారాజు సాక్షాత్తు ఈశ్వరుడే !

సమన్వయం : ఇక్కడ మహారాజు ఉపమేయం, ఈశ్వరుడు ఉపమానం. సాక్షాత్తు అనే పదం రాజుకు, ఈశ్వరునికి భేదం లేదు అని వర్ణించబడింది కాబట్టి ఇది రూపకాలంకారం.

నా కడుపులో అవమానాల చుడకత్తులు గుచ్చుకుంటాయి.

అవమానాల చురకత్తులు – అవమానాలనేడి చురకత్తులు

అవమానం – ఉపమేయం,

చురకత్తులు - ఉపమానం

అవమానాలు – చురకత్తులకు - భేదం లేదని తెలియజేయబడింది కాబట్టి ఇది రూపకాలంకారం.

చందస్సు :-

క్రింది పద్య పాదాలకు గురు లఘువులను గుర్తించండి .

శార్దూల పద్య లక్షణాలను సమన్వయం చేయండి

ఉదా:-

మ స జ స త త గ

UUU   UU   UUUUU   UU   UU   U

ఆనందం బునన ర్ధరాత్ర ములజం ద్రాలోకముల్ కాయ గా

లక్షణం :-

శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగామ,స,జ,స,త,త గ అనే గణాలు ఉంటాయి

యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:

ఇచ్చిన పద్య పాదంలోమ,స,జ,స,త,త,గ అనే గణాలు వరుసగా ఉన్నాయి

యతి 13వ అక్షరం – ఆ – ద్రా కు చెల్లినది

కనుక ఇచ్చినది శార్దూలపద్యపాదం

1.మ స జ స త త గ

UUU. IIU IUI IIU UU I UU U

మాయమేయజగంబెనితత్వమనిసం భావించిమోహంబు నన్

లక్షణం :-

శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగా మ, స, జ, స, త, త గ అనే గణాలు ఉంటాయి

యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:

ఇచ్చిన పద్య పాదంలో మ, స, జ, స, త,త, గ అనే గణాలు వరుసగా ఉన్నాయి

యతి 13వ అక్షరం – మా - భాకు చెల్లినది

కనుక ఇచ్చినది శార్దూలపద్యపాదం

2.మ స జ స త త గ

UUU. IIU IUI IIU UU I UU U

బావాయె. వుడువచితివు. సుఖులేభ్రాతల్సుతుల్లుట్టముల్

లక్షణం :-

శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగా మ, స, జ, స, త, త గ అనే గణాలు ఉంటాయి

యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:

ఇచ్చిన పద్య పాదంలో మ, స, జ, స, త,త, గ అనే గణాలు వరుసగా ఉన్నాయి

యతి 13వ అక్షరం – బా - భ్రాకు చెల్లినది

కనుక ఇచ్చినది శార్దూలపద్యపాదం

3.మ   స   జ   స   త   త   గ

U UU I I U   I U I I I U   UU I   U U I   U

ప్రాకారం.   బుగదా ప్రహరములనుత్పాటించియంత్రంబులున్

లక్షణం :-

శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగా మ, స, జ, స, త, త గ అనే గణాలు ఉంటాయి

యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:

ఇచ్చిన పద్య పాదంలో మ, స, జ, స, త,త, గ అనే గణాలు వరుసగా ఉన్నాయి

యతి 13వ అక్షరం – ప్రా - త్వాకు చెల్లినది

కనుక ఇచ్చినది శార్దూలపద్యపాదం

4.మ   స   జ   స   త   త   గ

U UU I I U   I U I   I I U   UU I   U U I   U

కంటిన్జానకిబూర్ణచంద్రవదనన్గల్యానినాలంకలో

లక్షణం :-

శార్దూల పద్యానికి నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగా మ, స, జ, స, త, త గ అనే గణాలు ఉంటాయి

యతి 13వ అక్షరం ప్రాస నియమం కలదు

సమన్వయం:

ఇచ్చిన పద్య పాదంలో మ, స, జ, స, త,త, గ అనే గణాలు వరుసగా ఉన్నాయి

యతి 13వ అక్షరం -కం - గకు చెల్లినది

కనుక ఇచ్చినది పార్కుల పద్యపాదం

•

•